

УДК:378

ЖОЖДУН ОКУТУУЧУСУНУН ИШМЕРДИГИН САПАТЫН БААЛОО
ОЦЕНКА КАЧЕСТВА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВУЗА
THE QUALITY ASSESSMENT OF UNIVERSITY TEACHER'S ACTIVITIES

Алтыбаева Мейликан – п.и.к., ОмМУ
meilikanalt@rambler.ru

Аннотация: Макалада ЖОЖдун окутуучусунун кесиптик ишмердигинин сапатын баалоонун айрым мамилелери, баалоо процедураларынын максаттары, ишмердиктин сапатынын критерийлери каралган. Окутуучунун ишмердигине баа берүүнүн заманбап механизмдеринин бири катары портфолионун популярдуулугу артып барууда.

Аннотация: В статье рассматриваются некоторые подходы к оценке качества профессиональной деятельности преподавателей вуза, цели оценочных процедур, критерии качества деятельности. Растет популярность портфолио как современного механизма оценки деятельности преподавателя вуза.

Annotation: In this article discusses some approaches to assessing the quality of professional activities of university teachers, the goals of assessment procedures, and the criteria for the quality of activities. The popularity of the portfolio as a modern mechanism for assessing the activities of a university teacher is growing.

Ачкыч сөздөр: сапатты баалоо, мониторинг, кесиптик ишмердик, кесиптик өнүгүү, рейтинг, портфолио, ЖОЖдун информациялык коммуникациялык чөйрөсү.

Ключевые слова: оценка качества, мониторинг, профессиональная деятельность, профессиональное развитие, рейтинг, портфолио, информационно-коммуникативная среда вуза.

Keywords: the quality assessment, monitoring, professional activity, professional development, rating, portfolio, information and communication environment of the university.

Кесиптик билим берүүдөгү системдүү дидактикалык өзгөртүп түзүүлөр билим берүү программаларын түзүмдөштүрүүнүн жаңы принциптерин өздөштүрүүнү шарттап жатат. Негизги билим берүү программаларында (НББП) окутуунун натыйжалары компетенциялардын индикатору болуп эсептелсе, ал эми компетенциялар билим берүү натыйжаларынын дескрипторлору катары каралат [1]. Мындай өзгөртүүлөр билим берүү программаларын долбоорлоого гана эмес, окутуучулук курамдын жаңы компетенцияларды өздөштүрүүсүндө да жаңыча мамилени талап калат. Мындан ЖОЖдун окутуучусунун кесиптик ишмердигинин сапатын баалоого карата мамилелердин да өзгөрүүсүнүн зарылдыгы бар экендиги көрүнүп турат.

Учурда жогорку кесиптик билим берүүнү өнүккөн информациялык-коммуникациялык технологияларсыз, электрондук билим берүү ресурстарын кеңири пайдалануусуз, билимдерди берүү жана өздөштүрүү процессин индивидуалдаштыруусуз элестетүү мүмкүн болбой калды. ЖОЖдо билим берүү процессинде студенттердин социалдык-личносттук жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө, окутуп-үйрөтүү жана үйрөнүү процессин индивидуалдаштырууга басым жасалып жатат. Анткени, фактографиялык билимдердин маанилүүлүгү стабилдүүлүк орун албаган шарттарда кыйла басаңдап, негизинен личносттун социализациясына, өз алдынча окуп-үйрөнүүгө жөндөмдүүлүгүнө, билимдерди өздөштүрүүдө жана өткөрүп берүүдө личносттук жоопкерчиликтүүлүгүнө жана активдүүлүгүнө суроо-талап жогору. Окуу процессин уюштурууга карата дүйнөлүк масштабда билим берүү процессин өркүндөтүүнүн негизги багыттары катары информациялык жана индивидуалдык мамилеге талап жогору.

Ушуга байланыштуу окутуучунун ишмердиги да өзгөрүүлөргө мажбур болууда. Окутуучуга көбүрөөк консультант, модератор, фасилитатор, тьютор ж.у.с. катары

функцияларды аткарууга туура келүүдө. Демек, окутуучунун уюштуруучулук, коммуникативдик жана кесиптик, информациялык-технологиялык компетенттүүлүгүнө карата талаптар барган сайын жогорулоодо. Студенттерди аудиториялык жана аудиториядан сырткары жумуштардын түрдүү формаларына тартуу, алардан активдүүлүгүн жана өз алдынчалыгын информациялык билим берүү чөйрөсүнүн коммуникациялары аркылуу колдоо менен окутуучу окуп-үйрөтүүнүн ийкемдүү жана мобилдүү системасын түзө алат.

Мындай өзгөрүүлөр информациялык-коммуникативдик технологиялардын өнүгүшү менен байланышкан жана алар билимдерди алуунун моделинин өзгөрүшүнө, билимдерди жайылтуу процесстеринин тездигине алып келди. ЖОЖдо билим берүү процессин долбоорлоого карата жаңыча мамилелерди табуу зарылдыгы келип чыкты. Өзгөрүүлөр адиске карата кесиптик компетенттүүлүк, инновациялык маданият, личносттук билимдерди өздүк башкарууга жөндөмдүүлүк сыяктуу талаптарды пайда кылды.

Педагогикалык ишмердикти жана педагогикалык карым-катышты жогорку деңгээлде жүзөгө ашыруучу окутуучуну кесиптүү-компетенттүү педагог деп атаганга болот. Кесиптик компетенттүүлүктү өнүктүрүү – бул чыгармачыл индивидуалдуулукту өнүктүрүү, педагогикалык инновацияларга баамчылдыкты, өзгөрүп туруучу педагогикалык чөйрөгө ыкчам адаптацияланууга жөндөмдүүлүктү калыптандыруу.

Кесиптик компетенттүүлүктү өстүрүү – бул кесиптик тажрыйбанын жогорулашына жана өздүк өркүндөтүлүшүнө алып келүүчү, аны өздөштүрүүнүн жана модернизациялоонун циклдүү, динамикалуу процесси. Циклдүүлүк этаптардын сапаттуу жаңы деңгээлде кайталанышы менен камсыздалат.

Окутуучунун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн негизги багыттары катары төмөнкүлөрдү белгилөөгө болот:

- методикалык бирикмелерде, чыгармачыл топтордо жана кесиптик коомдордо иштөө;
- окуу, методикалык жана илимий-изилдөө ишмердиги;
- жаңы билим берүү технологияларын өздөштүрүү, инновациялык ишмердүүлүк;
- педагогикалык колдоонун түрдүү формалары;
- методикалык конкурстарга, форумдарга, фестивалдарга ж.б. активдүү катышуу;
- өздүк педагогикалык тажрыйбаны жалпылоо.

ЖОЖдун окутуучусунун ишмердигинин сапатын баалоо жогоркуу кесиптик билим берүүнүн сапатын баалоонун эң маанилүү түзүүчүлөрүнүн бири катары ЖОЖдо билим берүүнүн сапатын башкаруу жана студенттерди даярдоонун сапаты маселелерин чечүү үчүн негиз болот.

Окутуучунун ишмердигинин сапатын баалоо процедуралары төмөнкү максаттарга кызмат кылат [5]:

- ЖОЖдо окутуучулардын кесиптик ишмердиги жөнүндө объективдүү маалымат алуу;
- профессордук-окутуучулук (ПО) курамдын сапатынын жогорку кесиптик билим берүүнүн (ЖКББ) мамлекеттик билим берүү программаларын жүзөгө ашыруунун кадрдык камсыздалышына карата талаптарына шайкештигин аныктоо;
- ЖОЖдун окутуучуларынын ишмердигинде динамиканы аныктоо;
- ЖОЖдун окутуучуларынын ишмердигиндеги тенденцияларды анализдөө.

Окутуучунун педагогикалык ишмердигине баа берүү төмөнкү учурларда жүргүзүлөт:

- ваканттык кызмат орундарын ээлөөгө карата конкурска катышуу максатында жумушка кабыл алууда;
- педагогикалык ишмердиктин түрлөрүнө катышуу тажрыйбасын алдын ала баалоо жүргүзүүдө;
- жаңы негизги билим берүү программаларын жана кошумча кесиптик билим берүү программаларын иштеп чыгуу мезгилдеринде кадрдык курамга кийирүү максатында;

- ЖОЖду институциялык аккредитацияга жана билим берүү программаларын көз карандысыз аккредитацияга даярдоо мезгилинде;
- ЖОЖ тарабынан эффективдүү кадр саясатын калыптандырууда;
- анык бир календардык мезгил ичинде ЖОЖдун ПО курамынын ишмердигин рейтингдик баалоону аныктоо үчүн;
- квалификацияны жогорулатуу жана кадрларды кайра даярдоо маселелерин аныктоо үчүн.

ЖОЖдун окутуучусу билим берүү (окутуу же окуу иштери), илимий-изилдөө, методикалык (окуу-методикалык, илимий-методикалык, уюштуруу-методикалык), таалим-тарбия, уюштуруу-башкаруучулук (коомдук) ишмердиктерин аткарат. Окутуучунун ишмердигинин сапатын иштин ар бир түрүнүн маанилүүлүгү жана керектүүлүгүн эсепке алуу менен комплекстүү баалоо орчундуу.

ЖОЖдогу билим берүү процессинин негизги фигуралары болуп эсептелген студенттердин жана илимий-педагогикалык кызматкерлердин (ПО курам жана илимий кызматкерлер) НББПны жүзөгө ашыруунун шарттарына карата талаптарды орундатуусу билим берүүнүн жогорку сапатынын зарыл шарты. ПО курамдын жогорку сапаты өз кезегинде билим берүү процессинин башка түзүүчүлөрүнүн (окуу-методикалык, илимий, информациялык-технологиялык ж.б.) да жогорку деңгээлин камсыздайт.

ПО курамдын ишмердигинин сапаттык критерийлери:

1) Окуу иштери чөйрөсүндө:

- сабактардын түрлөрүн коюлган максатка, дисциплинанын окуу натыйжасы алына тургандай уюштуруп, өтүү;
- дисциплина боюнча студенттердин сапаттуу өздөштүрүүсүн камсыздоо;
- студенттерди оң баасына ээ болуу.

2) Окуу-методикалык иштер чөйрөсүндө:

- окуу-методикалык материалдарды басмадан чыгаруу;
- студенттердин өз алдынча иштерин уюштуруу, билимдерин баалоо ж.у.с. үчүн автордук окуулуктарды жана материалдарды басмадан чыгаруу;
- дисциплинанын окуу-методикалык комплексин түзүү.

3) Илимий-изилдөө иштеринин чөйрөсүндө:

- илимий изилдөөлөрдү жүргүзүү;
- кандидаттык жана доктордук диссертацияларды коргоо;
- монографияларды, окуулуктарды, окуу колдонмолорду, илимий эмгектердин жыйнагын, макалаларды публикация жасоо;
- илимий-техникалык программалар жана гранттар боюнча аткарылуучу долбоорлорго катышуу;
- студенттердин илимий-изилдөө иштерине жетекчилик, студенттердин илимий-изилдөөчү жетишкендиктери ж.б.

4) Илимий-методикалык иштер чөйрөсүндө:

- жаңы методикалык материалдарды жаратуу;
- жаңы методикалык мамилелерди жана ыкмаларды иштеп чыгуу.

5) Таалим-тарбия иштеринин чөйрөсүндө:

- дисциплинанын социалдык-личносттук компетенцияларды калыптандыруу;
- куратордук ж.б. иштерде студенттердин социалдашуусуна жетишүү.

Учурда билим берүүнүн өнүгүү шарттарында окутуучуга карата гана талаптар өзгөрбөстөн, ал студенттер менен бирге аракеттенүүчү чөйрө да өзгөрүүдө. Окутуу процессине информациялык технологиялардын активдүү кийирилиши жана алардын тынымсыз өнүгүүсү окутуучудан информациялык-технологиялык компетенттүүлүктү талап кылат. Анткени окуу процесси информациялык педагогикалык технологияларды, методдорду жана окутуу моделдерин колдонуусуз, информациялык ресурстар аркылуу берилгендердин базасын түзүү жана толуктоо, аралыктан окутуу технологияларын кийирүү жана өнүктүрүү ж.у.с. иштерсиз мүмкүн болбой калды.

Педагогикалык ишмердиктин натыйжалуулугунун критерийлерин билүү, жогорку билим берүүнүн бардык баскычтарында билимдин сапатын камсыздоо максатында информациялык-коммуникациялык чөйрөнүн мүмкүнчүлүктөрүн пайдалануу билгичтиги, өз кесиптик ишмердигин диагноздоо жана баалоо жөндөмү – азыркы педагогго зарыл компетенттүүлүктөрдүн бир бөлүгү. ЖОЖдун окутуучусунун кесиптик өнүгүүсүнө мониторингдин максаты ЖОЖдун жетекчилигин педагог кадрлар жөнүндө актуалдуу, анык, шексиз, толук маалыматтар менен камсыз кылуу, ПО курамдын мындан аркы өнүгүшүн анализдөөгө жана прогноздоого зарыл болгон маалыматтык базаны калыптандыруу, кесиптик ишмердиктин тынымсыз өркүндөтүлүшүнө туруктуу мотивацияны калыптандыруу болуп эсептелет.

Педагогикалык кадрлардын учурдагы абалы жөнүндө маалыматтарды топтоо, анда болуп жаткан өзгөрүүлөрдү өз убагында аныктоо, аларды анализдөө, башкарылуучу системанын абалын жакшыртуу боюнча сунуштарды жана рекомендацияларды иштеп чыгуу, педагогдордун өз эмгек ишмердиги менен канааттануусуна жана мотивациясына таасир этүүчү, анын өнүгүүсү үчүн ресурстарды жана механизмдерди эсепке алуу сыяктуу иш аракеттер мониторингдин милдеттерине кирет.

ЖОЖдо мониторингдин жыйынтыгы боюнча билим берүү системасын коррекциялоого жана өнүгүүсүнө багытталган башкаруу чечимдери кабыл алынып, иш чаралардын комплекси жүзөгө ашырылат.

Мониторингдин элементтеринин бири болуп окутуучунун педагогикалык ишмердигинин жана личносттук өсүүсүнүн сапаттык көрсөткүчү катары анын кесиптик өнүгүүсүнө баа эсептелет. Педагогдордун кесиптик өнүгүү процессин башкаруу ушул таптагы абалга анализди, максат коюуну, пландаштырууну, стимулдаштырууну, уюштурууну, жөнгө салууну, контролдоону жана баа берүүнү өз ичине камтыйт. Педагогдордун кесиптик өнүгүү процессин башкаруу ушул таптагы абалга анализ, максат коюу, пландаштыруу, стимулдаштыруу, уюштуруу, жөнгө салуу, контролдоо жана баа берүү аркылуу жүргүзүлөт.

Окутуучунун ишмердигин баалоо системасында көптөгөн каражаттар белгилүү. Учурда чет элдик ЖОЖдордо рейтинг жана портфолио кеңири колдонулат. Бул ыкмалар баалоо процедурасынын ачыктыгын эле эмес, объективдүүлүгүн да камсыздай тургандыгын белгилешет. ЖОЖдо мониторинг изилдөөлөрүн системалуу уюштуруу профессордук-окутуучулук (ПО) курамдын чыныгы абалына жана сапатына баа берүүгө мүмкүндүк түзөт, анын өнүгүүсүнүн прогнозун камсыздайт, пландаштырылган көрсөткүчтөр менен фактылык маалыматтарды салыштыруу аркылуу кабыл алынган башкаруу чечимдеринин эффективдүүлүгүн баалоого мүмкүндүк түзүлөт.

Окутуучунун ишмердигине баа берүүнүн заманбап инновациялык каражаттарынын бири рейтинг. ЖОЖдун профессорлорунун, доценттеринин, окутуучуларынын жалпы тизмесинде рейтинг боюнча ЖОЖдун, факультеттин, кафедранын бедели, кадыр-баркы аныкталат. Рейтинг же баалоочу шкала чет өлкөлөрдө педагогдун ишмердигин изилдөөнүн педагогдун ээлеген кызматына туура келүүсүн аныктоо максатында колдонулуучу кеңири тараган метод.

Окутуучунун билим берүү жана тарбиялоо ишинин сапатына баа берүүнүн эффективдүү жолдорунун бири портфолио. Мыкты уюштурулган портфолио окутуучуга кесипте жана турмушта башкача ыкма менен демонстрациялоого боло турган өз индивидуалдуулугун, өз жетишкендиктерин көрсөтүүгө мүмкүндүк жаратат. Ошондой эле портфолио окутуучу үчүн өзүнүн педагогикалык профилин системдүү көргөнгө кошумча каражат.

Педагогдун өз окуучуларына ар дайым демонстрациялоосу керек болгон эң башкы кесиптик сапаттарынын бири – окуп-үйрөнүү билгичтиги. Өз жетишкендиктерин педагог портфолио аркылуу көрсөтүү менен өсүүнүн жана өркүндөлүштүн зарылдыгын далилдейт. Портфолио технологиясы окутуучунун ишинин эффективдүүлүгүнө жана кесиптик өнүгүүсүнө жүргүзүлгөн мониторинг процедураларында колдонулса болот. Ошондой эле өздүк байкоо, өздүк өркүндөтүлүш жана өздүк презентация үчүн да портфолио керектелет.

Портфолио технологиясы конкреттүү өнүмдү жаратууга алып келе турган ишмердиктин түрдүү ыкмаларын өздөштүрүүгө, өзүнүн кесиптик өнүгүүсүнүн траекториясын белгилөөгө, коммуникация жана рефлексия үчүн мүмкүнчүлүк түзөт. Окутуучулардын портфолиосу да топтоочу, моделдештирүүчү (өнүгүү динамикасы) жана рефлексивдүү функция аткарат.

Түрүнөн көз карандысыз портфолио бир эле убакта окутуучунун окуу, илимий-изилдөөчүлүк, чыгармачыл ишмердиктеринин өнүмдөрү менен уюштуруу жана технологиялык иштеринин формасын, процессин көрсөтөт, аларды демонстрациялоо үчүн эле эмес, анализ жана баалоо үчүн пайдаланат.

Мындан тышкары портфолио окутуучунун кесиптик карьерасы жөнүндө маалымат бере алат. Карьералык ийгиликтүүлүк андан аркы өнүгүүгө жана өркүндөтүлүшкө карата мотивация жаратат, кесиптик өсүүнүн перспективасын ачык көрсөтөт, ошондой эле личносттук потенциалды табууга жардам берет. Портфолиодо көрсөтүлгөн маалыматты анализдөө аркылуу ар бири ийгиликтүү боло тургандан горизонталдык да вертикалдык да карьера багытын түзүү мүмкүн.

Вертикалдык карьера кызматтык тепкич боюнча өйдөлөөнү билдирсе, горизонталдык – кесиптик мүмкүнчүлүктөрдүн кеңейтилишин билдирет. Өнүгүүнүн кайсы векторун тандоону окутуучу өзү чечүүгө тийиш. Мисалы, горизонталдык карьераны тандаган окутуучуну ишке карата жогорку жөндөмдүүлүк жана өздүк уюшкандык, жоопкерчиликтүүлүк, энтузиазм, жаңыны кабылдоого даяр болгондук, өзүнүн билимдик деңгээлин жогорулатууга карата дилгирдик айырмалап турат. Мындай окутуучулар информациялык-технологиялык компетенцияларды өздөштүрүү процессинде, билим берүү практикасына инновациялык технологияларды кийирүүдө, ошондой ар түрдүү кесиптик конкурстарда, кароолордо, квалификацияны жогорулатуу курстарында ж.б.у.с. активдүү катышуучулар болуп эсептелет.

Учурда электрондук портфолиоого маани берилип жатат. Анткени электрондук портфолиодо окутуучу өз ишмердигин системдүү, толук объективдүү, презентабелдүү көрсөтө алат, ошондой эле маалыматтарды сактоо үчүн да ыңгайлуу.

Ош мамлекеттик университетинде портфолио окутуучулар үчүн милдеттүү болбосо да, ага маани бергендердин, портфолио аркылуу түрдүү конкурстарга катышуучулардын, дисциплинанын окуу-методикалык комплекси үчүн портфолиону коштоочу материал катары пайдалангандардын саны жылдан-жылга арбып барууда. Көз карандысыз аккредитацияга карата өздүк баалоо процедураларында ПО курамдын сапатына баа берүүдө портфолио иштиктүү механизм экендиги көрүндү. Мындан сырткары, окутуучулар портфолиону жылдык отчетторду түзүүдө, аттестацияларда, вакансияларды ээлөө боюнча конкурстарда пайдаланып жатышат.

Ошондой эле портфолиону колдонууда окутуучулар тажрыйбасын жана билимдерин системалаштырып, кесиптик ишмердигине өздүк баа берип, өз өнүгүү траекториясын аныктай алат.

Окутуучунун портфолиосун түзүү жана пайдалануу боюнча ишти уюштуруунун милдеттеринин бири – мониторинг уюштуруу жана өткөрүү. Мындай мониторингдин максаты болуп портфолиону кийирүүнүн педагогикалык эффективдүүлүгүн жана социалдык натыйжаларын аныктоо.

Адабияттар:

1. Алтыбаева М. Кесиптик билим берүүдө окутуунун натыйжаларын долбоорлоо маселелери. Ош-2018.
2. Горб В.Г. Педагогический мониторинг в вузе: методология, теория, технологии. – Екатеринбург: Изд-во Уральского университета, 2003. -387 с.
3. Маркелова Ю.И. Роль тьютора в системе дистанционного обучения. [URL://www.isuct.ru/e-publ/...e.../humscience_2013_t04n03.198.pdf](http://www.isuct.ru/e-publ/...e.../humscience_2013_t04n03.198.pdf)
4. Тереква Г.В. Изменение статуса преподавателя в современном вузе. [URL:http://conference.osu.ru/assets/files/conf_info/conf6/20.pdf](http://conference.osu.ru/assets/files/conf_info/conf6/20.pdf)
5. Коротеева Л.И. Компетентностный подход в образовании: теоретические основы формирования профессиональной компетенции учителя. [URL:http://festival/september.ru/articles/601657/](http://festival/september.ru/articles/601657/)